

מצוה כ"ט - אש תמיד

מצוה כ"ט היא שצונו להבעיר אש על המזבח בכל יום תמיד, והוא אמרו יתעלה "אש תמיד תוקד על המזבח". וזה לא יתכן אלא במה שצוה בהתמדת שום האש על העצים בבקר ובין הערבים, כמו שנתבאר בשני של יומא ובמסכת תמיד. ובבאור אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. וכבר התבארו דיני מצוה זו ביומא ותמיד, רוצה לומר מצות מערכת האש אשר יעשו בכל יום במזבח.

פירוש המצוה

מצוה כ"ט היא שצונו - כל בית ישראל - להבעיר אש על המזבח החיצון בכל יום תמיד, והוא אמרו יתעלה (ויקרא ו', ו'): "אש תמיד תוקד על המזבח לא תקבה". וזה לא יתכן - שתהיה אש על המזבח תמיד, אלא במה שצוה בהתמדת שום האש על העצים - במהדורת הרב קאפח ובמהדורת פרנקל כתבו: "בשימת העצים", וזו לשון מדוייקת, שהרי שמים עצים על האש, ולא שמים אש על העצים, בבקר ובין הערבים, כמו שנתבאר בשני של יומא ובמסכת תמיד. ובבאור אמרו - בפירוש אמרו חכמים (ספרא ויקרא, פרק ה', יומא כ"א ע"ב ועוד): אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט - מכאן שזו מצוה ולא רק הכשר לשריפת הקרבנות, שהרי אפילו אם יש אש בשביל הקרבנות מצוה בפני עצמה להבעיר אש של הדיוט. וכבר התבארו דיני מצוה זו ביומא פרק ד', ותמיד פרק ב', רוצה לומר - אלו דברים התבארו במקומות אלו: מצות מערכת האש - שהם שלוש מערכות אשר יעשו בכל יום במזבח.

מקורות המצוה בתורה

ויקרא א', א'-ט'

ויקרא אל משה וינדבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מקם קרבן לה' מן הבמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצונו לפני ה'. וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו. ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד. והפשיט את העלה ונתח אתה לנתחיה. ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש. וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח. וקרבו וכרעו ורחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עלה אשה ריח ניחוח לה'.

ויקרא ו', א'-ו'

וינדבר ה' אל משה לאמר. צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מזבחה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. ולבש הכהן מדיו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח ושמו אצל המזבח. ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור. והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר ובקרן וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

העניינים המתבארים במצוה

"אש תמיד תוקד": פסוק זה הוא המקור למצוה. עניינו הוא המערכה השלישית שהיא לקיום מצות האש.

"אש תמיד": שני דינים באש על המזבח: שרפת קדשים ומצות קיום האש. בשרפת קדשים האש היא אש שמכלה ומתכלה בעצמה. אש התמיד כשמה "לא תכבה".

"העצים אשר על האש אשר על המזבח" – ההגדרות השונות למצוה: בכל מנין הגדיר הרמב"ם את המצוה בצורה המתאימה לאותו מנין, ועל כן יש שינויים בהגדרת המצוה ממנין למנין.

אש המזבח: יש אש על המזבח ויש אש המזבח, שכביכול היא חלק ממנו.

אש מן ההדיוט: שתי בחינות יש באש מן ההדיוט הנוספת על אש מן השמים. גם הצמאון הבורע והלוהט לדעת ה', צריך שתי בחינות של חיבור.

”אש תמיד תוקד”

הפסוק שהביא הרמב”ם כמקור למצוה הוא (ויקרא ו', ו'):

אֵשׁ תָּמִיד תִּקְדַּח עַל הַמִּזְבֵּחַ.

יש להבין מדוע הביא דווקא פסוק זה, והלא בפסוקים רבים קודם לכן נצטוינו על אש המזבח (ועי' לחם משנה בהל' תמידין ומוספין פ”ב ה”א שהקשה מעין זה):

וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדַּח בּוֹ (שם, ב').

וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדַּח בּוֹ (שם, ה').

אף קודם לכן בריש ויקרא נאמר (ויקרא א', ז'):

וַנִּתְּנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

ב”מקורות וציונים” המובאים ברמב”ם במהדורת פרנקל הביא שברעיא מהימנא (זהר ח”ג, כ”ט ע”א) נאמר שמקור מצות אש על המזבח הוא בפסוק: ”אש תמיד תוקד על המזבח”, בדומה לפסוק שהביא הרמב”ם.

נראה להביא מקור נוסף, הלומד את מצות האש מן הפסוק ”אש תמיד תוקד על המזבח”. בספרא (צו, פרק ב') דרשו את הפסוקים שבפרשת תרומת הדשן בריש פרשת צו. הדרשות הן על סדר הפסוקים, פסוק פסוק. סיום הפרשה בספרא הוא בהלכות י', י”א, בזו הלשון:

”אש תמיד”, ”תמיד” אף בשבת, ”תמיד” אף בטומאה, ”לא תכבה” אף במסעות... רבי יהודה אומר שתי מערכות בכל יום ושלוש ביום הכפורים. ר' יוסי אומר שלוש בכל יום וארבע ביום הכפורים, אחת מערכה גדולה, ואחת מערכה לקטורת, ואחת לקיום האש, ואחת שמוסיפים ליום הכפורים...

נראה פשוט, שאף המערכות נלמדות מן הפסוק ”אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה”, שכן זה סדר הדרשות. מכאן לקח הרמב”ם את מה שכתב בהלכה בה פסק כר' יוסי שמערכה שלישית לקיום האש (הל' תמידין ומוספין פ”ב ה”ד):

שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר ”אש תמיד תוקד”.

ר' יוסי אמר שיש מערכה לקיום האש. הרמב”ם מפרש את דבריו על פי סדר הדרשות בספרא, שכוונתו לקיום מצות האש הבאה בפסוק ”אש תמיד תוקד”. ומכאן אף מקורו של הרמב”ם למצות אש התמיד בפסוק ”אש תמיד תוקד”.

”אש תמיד”**הבערת אש על המזבח - הכשר מצוה או מצוה בפני עצמה**

בספר החינוך (מצוה קל”ב) אחר שהביא לשון המצוה ”להבעיר אש על המזבח בכל יום תמיד” כתב:

ואל יקשה עליך לאמר מה היא מצוה זו, והלא על כל פנים היה להם להבעיר אש לצורך הקרבן שנתחייבו להקריב, ובלא אש אי אפשר. כי מצוה זו בפני עצמה היא, כי מלבד אש הצריך לקרבן היו בוערים אש במזבח למצוה זו, וכמו שדרשו זכרונם לברכה שלש מערכות של אש מן הכתובים.

הקושי שמעורר ספר החינוך הוא שלכאורה אין האש על המזבח אלא הכשר מצוה בלבד, כדי לשרוף הקרבן, ומדוע אנו מונים אותה כמצוה בפני עצמה? תשובתו מבוססת על דברי הגמרא ביומא (מ"ה ע"א):

תנו רבנן: בכל יום היו שתי מערכות והיום (יום הכפורים שיש בו קטורת לפני ולפנים) שלש. אחת מערכה גדולה (לשרפת חלקי הקרבן הראויים לשרפה), ואחת מערכה שניה של קטורת (שהיו מקטירים על המזבח הפנימי), ואחת שמוסיפין בו ביום (כנ"ל), דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: בכל יום שלש והיום ארבע, אחת של מערכה גדולה, ואחת מערכה שניה של קטורת, ואחת של קיום האש, ואחת שמוסיפין בו ביום.

רש"י פירש: "של קיום האש - שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר מוסיפין עליו מזה". לדבריו אף מערכה שלישית הכשר היא למערכה גדולה עליה שורפין את הקרבנות. אבל הרמב"ם כתב (הל' תמידין ומוסיפין פ"ב ה"ד):

...שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר "אש תמיד תוקד".

לדברי הרמב"ם אש של מערכה שלישית באה לקיום מצות "אש תמיד" ואינה הכשר לדברים אחרים, ועל כן נמנית היא כמצוה בפני עצמה.

סדר המצוות שקבע הרמב"ם בספר המצוות אף הוא מורה על היות האש על המזבח ענין בפני עצמו אף בלא הקרבנות. מצות אש התמיד באה בתוך קבוצת מצוות הקשורות למקדש, לכליו ולצורתו, קודם לקבוצת המצוות של הקרבנות. הדבר מלמדנו על היות האש על המזבח ענין בפני עצמו, קודם לתפקיד האש לשרוף את הקרבנות. כך סידר הרמב"ם בספר המצוות המדגיש בכל מצוה את עניינה העצמי בעבורו נמנית היא כמצוה בפני עצמה.

בי"ד החזקה סידר הרמב"ם את "אש התמיד" אחר מצות קרבן התמיד שכן להלכה ובפועל שימשה האש על המזבח לשרפת הקרבנות, ואף זמנה של המצוה נקבע על פי זמני התמיד, כלשון הרמב"ם (הל' תמידין ומוסיפין פ"ב ה"ב):

בבקר עורכין עצים ועורכין בראש המזבח מערכה גדולה של אש, שנאמר "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר", וכן מצוה להעלות שני גזרים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה, שנאמר "ובער עליה הכהן עצים בבקר", וכן מוסיפין שני גזרים עם תמיד של בין הערבים, שנאמר "וערכו

עצים על האש", מפי השמועה למדו שבתמיד של בין הערבים הכתוב מדבר.

נמצינו למדים שיש שני דינים באש על המזבח. האחד הוא דין בשרפת קדשים על ידי האש, והשני הוא דין קיום האש כערך בפני עצמו: "אש תמיד תוקד על המזבח". לפי ספר החינוך מערכות האש על המזבח מחולקות לפי שני דינים אלו. מערכה גדולה ומערכה שניה של קטורת משמשות לשרפת קדשים וקטורת, ומערכה שלישית באה למצות "אש תמיד", שהיא מצוה בפני עצמה. ועדיין יש לעיין בדברי ספר החינוך. בסוף המצוה בספר המצוות כתב הרמב"ם (בספרים מדויקים):

וכבר התבארו משפטי מצוה זו ברביעי מן יומא ושני מתמיד כלומר מצות מערכות האש שיעשו בכל יום במזבח.

לשון רבים שבדברי הרמב"ם מלמדת שכל המערכות בכלל המצוה ולא רק מערכה שלישית. נראה לבאר, שאף ש"אש תמיד" נמנית כמצוה בפני עצמה משום המערכה השלישית שהיא לקיום מצות האש, מכל מקום אחר שיש מצוה גם המערכות האחרות בכלל המצוה, שאם לא מערכה ראשונה ושניה, אף שלישית שהיא לקיום מצות האש לא קיימת.

עוד יש לומר שבספר המצוות כולל הרמב"ם גם את דעת רבי יהודה ששתי מערכות יש בכל יום. לדעת ר' יהודה "אש תמיד" מתקיימת במערכות אלו. אפשר להוסיף ולומר שלדעת ר' יהודה מתקיימת המצוה בזמן שאין צורך באש בעבור הקרבנות, ומכל מקום מקיימים את האש כדי לשמור על "אש תמיד".

"מנחת חינוך" (מצוה קל"ב, אות ה') חולק על ספר החינוך וזו לשונו:

ולענ"ד פשוט דמצוה זו שיהיה תמיד אש על המזבח, יוצא באיזה אש הן מהמערכה גדולה או ממערכה שניה, דהמצוה שיהיה אש. והראיה דרבי יהודה סובר דלא היה המערכה של קיום האש¹, וכי לית ליה דהיא מצוה שיהיה על המזבח אש, רק דהמצוה היא אש ונתקיימה באש המערכה. וברש"י שם ד"ה "של קיום האש", פירש דקיום האש הוא משום מערכה גדולה, ומובא בלחם משנה כאן ה"ד. ודברי הרב המחבר שכתב: ואם לא הבעירו הכהנים מערכה שלישית במזבח ביטלו מצות עשה זו, ולדעתי אינו נראה כן, כיון דהיה אש המערכה לא ביטלו מצות עשה זו כיון שיש אש.

¹ דברי ה"מנחת חינוך" תמוהים, שהביא ראייה לדבריו מדברי ר' יהודה, והלא ה"חינוך" בנה דבריו על יסוד הרמב"ם שפסק כר' יוסי, ועל פי פירוש הרמב"ם לר' יוסי שקיום האש היינו קיום מצות האש.

לדעת "מנחת חינוך" כל זמן שיש אש על המזבח, באיזו מערכה שהיא, לא בטלו עשה זו של "אש תמיד". לעומתו דעת החינוך היא שדווקא מערכה שלישית לקיום מצות האש בה מתקיימת המצוה ולא במערכה אחרת.

אש תמיד

מדברי ספר החינוך עולה יסוד חשוב.

אש של מערכה גדולה ואש של מערכה שניה של קטורת אין מתקיימת בהן מצות "אש תמיד תוקד על המזבח", ואף שהן על המזבח ויהיו תמיד, מכל מקום אין "אש תמיד", אלא אש זמנית המשמשת לשרפה. תכונתה היסודית של אש זו היא כתכונת כל אש, עליה אמרו חכמים: "מעמיא עמיא ואזלא" (בבא קמא ט' ע"ב). רק מערכה שלישית לקיום האש היא הראויה להיות "אש תמיד", ובה מתקיימת המצוה.

שתי בחינות יש אפוא באש, אש של שעה ואש תמיד.

הגמרא במסכת סוטה (כ"א ע"א) אומרת:

את זו דרש רבי מנחם בר יוסי (משלי ו'): "כי נר מצוה ותורה אור" - תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, את המצוה בנר, לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם... דבר אחר, עבירה מכבה מצוה, ואין עבירה מכבה תורה.

יש בחינת נר שהיא לפי שעה, ויש בחינת אור שהיא לעולם.

וכך אמר ברעיא מהימנא (זהר ח"ג כ"ח ע"ב):

ועוד "אש תמיד תוקד על המזבח וגו'", דא אורייתא דאתמר בה (ירמיה כ"ג) "הלא כה דברי כאש נאם ה'", "לא תכבה" ודאי, דעבירה אינה מכבה תורה אבל עבירה מכבה מצוה...

אבל לגבי מארי תורה לית ליה כבייה עולמית בהון, דנהרין לה בכמה רזין דאורייתא, דאור ר"ז אתקרי, ומצות דאורייתא דמקיימין לה רבנן, תורה איהו לגבייהו, לילה ויומם לא תכבה עלייהו...

תרגום: אבל אצל בעלי תורה אין לה (למצוה) כבייה עולמית בהם, כי מאירים לה בכמה סודות התורה, שאור נקרא ר"ז, ומצוות התורה שחכמים מקיימים אותם - תורה הם בשבילם, לילה ויומם לא תכבה עליהם...

אש תמיד היא בחינת אור תורה שאין לה כבייה עולמית.

על כן צריכים מערכה מיוחדת לקיום מצות אש תמיד, לדעת ר' יוסי, שהיא בחינת תורה, לעומת אש המערכות האחרות שהן בחינת נר שהוא לפי שעה.

נראה שבדברים אלו יש ליישב כמה שאלות העולות בלימוד הסוגיא.

א. הפסוק "אש תמיד תוקד על המזבח" הוא המקור למצות "אש תמיד", וממילא למערכה שלישית לקיום מצות האש, כלשון הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"ד):

שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר "אש תמיד תוקד".

ויש להבין שאלת הגמרא ביומא (מ"ה ע"ב) אחר שהביאה את המקורות בפסוקים לשלוש מערכות (כנזכר לעיל):

"אש תמיד" למאי אתא, מבעי ליה לכדתניא... תלמוד לומר "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" - אש תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון.

ופירש רש"י:

אש תמיד - אש שאמרתי לך בה תמיד, והוא של מנורה, שנאמר בה "להעלות נר תמיד".

הרמב"ם הביא דרשה זו בהלכותיו, ומזה משמע שלדעתו פנוי פסוק זה לדרשה, ולכאורה הפסוק אינו מיותר, שהרי "אש תמיד" היא מצות עשה והיא המקור למערכה שלישית לקיום מצות האש.

ב. עוד שאלו התוספות (יומא מ"ה ע"ב הנזכרת לעיל):

תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא על מזבח החיצון - תימה לי אם כן ניבעי לה מערכה בפני עצמה כי היכי דמצרכינן מערכה לקטורת בפני עצמה ואם כן נפשי להו מערכות.

נראה ש"אש תמיד תוקד על המזבח" לא רק בא לומר שצריך שתהיה שם אש כל הזמן. הוא הדין ל"נר תמיד" במנורה, שלא רק בא לומר שצריך כל הזמן להיות הנר דולק. הביטוי "אש תמיד" מתאר את אופיה המיוחד של האש שהיא בחינת אור הקיים לעולם. המזבח הוא מקום המיוחד ל"אש תמיד". לא רק לקרבנות נועד המזבח כי אם גם לאש תמיד שתהא עליו.

כדי שהאש הנמצאת על גבי נר המנורה תהיה בעלת אותו אופי, צריך לקחתה מאותה אש תמיד שעל גבי המזבח, שנקבעה לה מערכה מיוחדת בפני עצמה, שתבטא את התמידות שלה.

על כן דווקא מן המערכה השלישית נלקחת האש להעלות נר תמיד, ועל כן נקרא הנר "נר תמיד" כי שם מקורו.

המצוה של "אש תמיד תוקד" היא הקובעת את הכח המיוחד של נצחיות המופיע באש התמיד. היא המקור, אפוא, גם לנר תמיד ואותו פסוק ואותה מצוה משמשים לשניהם. כך יש להבין את הגמרא.

גם שאלת התוס' מיושבת. בודאי שאין צריך מערכה בפני עצמה לנר. אדרבה, מקור ה"תמיד" בנר הוא ב"אש תמיד", ודווקא מאש זו יש לקחת לנר המנורה.

"העצים אשר על האש אשר על המזבח" ההגדרות השונות למצוה

בכל מקום בו הגדיר הרמב"ם את מצות האש על המזבח, השתמש בביטוי שונה.
בספר המצוות כתב:

שצונו להבעיר האש על המזבח בכל יום תמיד והוא אמרו יתעלה "אש תמיד תוקד על המזבח" ... ובבאור אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

ובריש הי"ד החזקה במנין הקצר שעל סדר המצוות כתב:

לערוך² אש במזבח העולה תמיד³ שנאמר "אש תמיד תוקד על המזבח".

וברמזי המצוות שעל סדר ההלכות (בריש הלכות תמידין ומוספין) כתב:

להדליק אש על המזבח בכל יום.

ובהלכות תמידין ומוספין (פ"ב ה"א):

מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח תמיד שנאמר "אש תמיד תוקד על המזבח", אף על פי שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא אש מן ההדיוט שנאמר "ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח".

שלוש ההגדרות האחרונות הן סביב הי"ד החזקה, ועל כן בהן השינוי הוא משמעותי יותר ומגדיר היטב את המצוה.

בשני נושאים שינה הרמב"ם לשונו. בפעולת המצוה ובזמן חליתה.

בפעולת המצוה יש להבחין בין לשון "לערוך" ובין לשון "להדליק", ובניהן ובין לשון "להיות אש יקודה".

בזמן חליתה של המצוה יש להבחין בין לשון "תמיד" ובין לשון "בכל יום".

המנין הקצר שבריש הי"ד החזקה שנכתב לפי סדר המצוות בספר המצוות, מגדיר את המצוות באופן המבאר מדוע כל אחת מהן מצוה בפני עצמה.

במצות האש יש לשאול לכאורה (כדרך ששאל ספר החינוך), מדוע מצוה זו נמנית בפני עצמה, והלא האש אינה אלא אמצעי להקרבת הקרבנות.

תשובה לשאלה זו היא המערכה השלישית, כלשון הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"ד):

² כך הלשון בכת"י אוקספורד וכן הוא במהדורת פרנקל, ובהערות שם בשינויי נוסחאות כתבו "לערוך אש, כן הוא בכתבי היד ובדפוסים ספרד. בשאר דפוסים להבעיר".

³ בשתי מצוות ממצוות המקדש כתב הרמב"ם במנין הקצר את הביטוי "תמיד", בשמירת המקדש - "לשמור בית זה תמיד" (מצוה כ"ב), ובאש המזבח - "לערוך אש במזבח העולה תמיד" (מצוה כ"ט). המשותף לשתי מצוות אלו הוא שיש בהן לאו. ל"ת ס"ז: "שלא להשבית שמירה סביב למקדש", ול"ת פ"ב: "שלא לכבות אש המזבח". הוספת הלאו על העשה באה ללמד שהתמיד הוא ברצף ללא הפסקה, שלא די בעשיית פעולת המצוה, אלא גם יש לדאוג שלא תיפסק, ודו"ק.

שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום, ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום, שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר "אש תמיד תוקד".

המערכה השלישית באה לקיום מצות אש התמיד. מערכה זו שומרת על תמידיות האש שתתקיים ברצף ללא הפסקה.

על כן במנין הקצר הגדיר הרמב"ם את המצוה "לערוך אש", כמתייחס אל המערכה המיוחדת לקיום האש, וחלות המצוה היא "תמיד" ברצף, שמערכה זו מתקיימת ללא הפסקה.

ברמזי המצוות שעל סדר ההלכות מגדיר הרמב"ם את המצוה כפי שהיא מתבטאת בפעולת הכהנים. אף כי מציאות האש היא רצופה, הכהנים פועלים בתדירות קבועה, "בכל יום".

אצל הכהנים "תמיד" היינו בתדירות קבועה ולא ברציפות⁴. הדלקת האש בעצים חדשים נעשית בכל יום אף שהמערכה היא קבועה. על כן במנין זה הגדיר הרמב"ם את המצוה "להדליק אש" - כמתייחס אל פעולת ההדלקה, וחלות מצוה זו היא "בכל יום".

לשון הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין - להיות האש יקודה על המזבח - מגדירה את מציאות האש על המזבח כמצוה, ובנוסף לזה באה המצוה להביא אש מן ההדיוט.

מלשון ההלכות אנו שומעים שהמזבח צריך להיות כשהאש יקודה עליו באופן קבוע. זו היא צורתו הקבועה של המזבח.

בהלכות תמידין ומוספין באה ההלכה של האש על המזבח מתוך העיסוק בדין המזבח, אחר ההלכה האחרונה בפ"א, המסיימת במילים "שאיין מחנכין מזבח העולה⁵ אלא בתמיד של שחר". על כן בהלכות רואה הרמב"ם את מצות האש על המזבח כדין במזבח, שצורתו היא כשהאש נמצאת עליו.

האש אינה רק חלק ממצות הקרבנות. אין האש באה רק עם הקרבן על מנת לשרוף אותו. האש חלק היא מן המזבח, ועל כן היא אש תמיד.

לסיכום יש לומר שבמנין הקצר הגדיר הרמב"ם את המצוה מצד עצי המערכה, ועל כן כתב: לערוך אש במזבח העולה תמיד.

ברמזי המצוות הגדיר את המצוה מצד ההדלקה על ידי האש, ועל כן כתב: להדליק אש על המזבח בכל יום.

ובהלכות תמידין ומוספין הגדיר את המצוה מצד המזבח, ועל כן כתב: להיות אש יקודה על המזבח.

אלו שלושה מרכיבים של מצוה זו ככתוב (ויקרא א', ח'): (:

הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ.

⁴ ע"י מה שכתבנו במצות הדלקת המנורה, לעיל עמ' קי.

⁵ בהלכה זו כינה הרמב"ם את המזבח "מזבח העולה", כיון שפרק א' עוסק בהקרבנות עולת התמיד. בפרק ב' העוסק באש על המזבח כינהו הרמב"ם "המזבח" - סתם, כיון שיש לו ערך מצד עצמו ולא רק כאמצעי לעולה. ודו"ק.

אש המזבח

בשני אופנים מתארת התורה את היחס בין האש לבין המזבח. האחד: "אש המזבח" (ויקרא ו', ב'), והשני: "והאש על המזבח" (שם, ה').

חכמי האמת קבעו בלשונם הזהב הבחנות בין הביטויים. יש בחינה של "אש על המזבח", שהיא אש שהכהן נותנה על גבי המזבח ועל כן היא "אש הכהן", ויש בחינה של "אש המזבח", שהאש היא חלק מן המזבח והמזבח עצמו מתגלה באש⁶.

נראה שאף הרמב"ם הבחין בהבדל בין הביטויים הנזכרים.

כך כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"ט):

מערכה שלישית של קיום האש עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח, ומצית בה את האש, ולא יצית האש למטה ויעלה אותה למזבח אלא במזבח עצמו מציתין, שנאמר "ואש המזבח תוקד בו", מכאן להצתה שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

לחם משנה (שם ה"א, ב') הקשה על כמה לימודים מן הפסוקים שהביא הרמב"ם בהלכותיו שאינם מתאימים לדרכם של חז"ל בלימוד הפסוקים, ובתוך שאלותיו שאל על הלכה זו:

ויש לתמוה על רבינו ז"ל בסדר הכתובים שהביא. חדא דכיון דהוא פסק כר' יוסי למה הביא לקמן (ה"ט) להצתת אליתא פסוק של "ואש המזבח תוקד בו", דהא לא הוי אלא לר' יהודה, אבל לר' יוסי נפקא ליה הצתת אליתא מקרא ד"ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", ולא עוד אלא שלא הביא אפילו הפסוק של ר' יהודה דהיינו "והאש על המזבח תוקד בו", אלא "ואש המזבח תוקד" דהך קרא לכולי עלמא הוי למערכה שניה של קטורת⁷.

שאלתו נובעת מדברי הגמרא ביומא (מ"ה ע"א). לעיל הזכרנו מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי אם שתי מערכות יש בכל יום או שלוש. בהמשך מביאה הגמרא מקור מן הפסוקים לדבריהם:

דכולי עלמא מיהת תרתי אית להו, מנלן, אמר קרא "היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה" - זו מערכה גדולה, "ואש המזבח תוקד בו" - זו מערכה שניה של קטורת. ורבי יוסי, קיום האש מנא ליה, נפקא ליה מ"והאש על המזבח תוקד בו". ורבי יהודה, ההוא להצתת אליתא הוא דאתא, דתניא היה רבי יהודה אומר: מניין להצתת אליתא שלא תהא אלא בראשו של מזבח, תלמוד לומר "והאש על המזבח תוקד בו". אמר רבי יוסי: מניין שעושה מערכה לקיום האש, תלמוד לומר "והאש על המזבח תוקד בו".

⁶ ע"י רמ"ק המובא בספר "אור חמה" על זהר ויקרא (ח"ג כ"ז ע"ב).

⁷ הלחם משנה מתוך: "דכיון דלא נפקא מיניה כלל לענין דינא, רבינו ז"ל לא קפיד אלא מביא הפסוק שנראית הדרשה הפשוטה יותר, אף על פי שהוא דלא כהלכתא". והדברים תמוהים, שהרי הרמב"ם מביא את הלימוד מן הפסוק הזה על מערכה שניה של קטורת, ומן הגמרא משמע שאי אפשר ללמוד שני דברים אלו ממקור אחד. ועוד, איזו סיבה הביאה את הרמב"ם לשנות מן הדרך שלמדו חז"ל את הפסוקים?!

ורבי יוסי הצתת אליתא מנא ליה, נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי שמעון, דתניא "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי שמעון: וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח, אלא לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בראשו של מזבח.

לרבי יוסי שהלכה כמותו, לומדים הצתת אליתא בראש המזבח מן הפסוק: "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", ומתוך כך עולה השאלה מדוע הביא הרמב"ם פסוק אחר. בשיטת הרמב"ם יש לומר שהפסוק "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" משמש כבר ללימוד דין אחר, ואי אפשר ללמוד ממנו על הצתת אליתא בראש המזבח. הן כך כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"א):

מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח תמיד שנאמר "אש תמיד תוקד על המזבח", אף על פי שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא אש מן ההדיוט, שנאמר "ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח".

על כן חיפש הרמב"ם מקור נוסף, ממנו ילמד רבי יוסי דין זה של הצתת אליתא. הפסוק "אש המזבח תוקד בו" נמצא מתאים, שכן מלבד הלימוד שיש בו על מערכה שניה של קטורת, יש לדקדק מצירוף המילים "אש המזבח". לא אמרה תורה: "האש על המזבח", כפי שמתבקש לכאורה מן המציאות, אלא "אש המזבח", כביכול אש של המזבח עצמו. מדקדוק זה אפשר ללמוד, אפוא, דין נוסף והוא הצתת אליתא בראש המזבח. משמעות דין זה היא שהאש צריכה להיות מעין אש של המזבח. כאילו ממנו באה האש ועל כן ההקפדה שיציתו האליתא דווקא בראשו של מזבח ולא במקום אחר למטה, ומשם יביאו למזבח.⁸

יש ללמוד מכאן שהאש היא חלק מן המזבח כפשט הלשון של "אש המזבח". הגדרה זו נותנת טעם לדינים נוספים. בספרא נאמר (צו, פרק ב'):

"אש תמיד", "תמיד" אף בשבת, "תמיד" אף בטומאה, "לא תכבה" אף במסעות.

מכאן שהאש היא חלק מן המזבח ואף במסעות נשאר האש על המזבח. הגדרה זו יכולה לבאר לשון מיוחדת של הרמב"ם בספר המצוות:

מצוה כ"ט היא שצונו להבעיר אש על המזבח.

⁸ יש לשאול לכאורה על הגמרא, כיצד רבי שמעון לומד מ"ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" על הצתת אליתא, והלא כבר לומדים משם על האש הבאה מן ההדיוט. נראה על פי דברי הרמב"ם בפיהמ"ש (תמיד פ"ב מ"ג) שהביא לימוד מן הספרא על המצוה להביא אש מן ההדיוט מן הפסוק: "וערכו עצים על האש" (ויקרא א', ז'), ולפי זה פנוי הפסוק "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" ללמוד ממנו הצתת אליתא בראש המזבח. זו שיטת רבי שמעון ושיטת הגמרא (יומא מ"ה ע"א). אבל הרמב"ם מביא מ"ונתנו" שמצוה להביא אש מן ההדיוט, ועל כן צריך לימוד נוסף לר' יוסי על הצתת אליתא, ודו"ק.

לכאורה במצוה זו נצטוו הכהנים ככתוב:

ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח (ויקרא א', ז').

ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר (ויקרא ו', ה').

מדוע, אפוא, כתב הרמב"ם "שצונו", כמתייחס לכלל ישראל? יש לומר שהאש היא חלק מן המזבח. הכהנים המביאים עצים חושפים את "אש המזבח". כשם שהמזבח שייך לכלל ישראל, כך גם "אש המזבח" היא מצות כולם, והכהנים הם המגלים את אש המזבח.

אף לשון ההלכה (הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"א) מורה כן:

מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח.

מציאות האש על המזבח היא המצוה, וזה שייך לכלל ישראל.

אש מן ההדיוט

בתרגום הרב קפאח לספר המצוות כתב:

ובפירוש אמרו אף על פי שהאש מצויה מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

והביא שם גרסאות אחרות שכתבו: "יורדת" במקום "מצויה".

לשון הרמב"ם בהלכה מאששת את גירסת הרב קפאח, שכן כתב שם:

אף על פי שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא אש מן ההדיוט.

ולא כתב יורדת. משמע שכבר ירדה ועתה היא מצויה.

נראה שעיקר החידוש לגירסא זו הוא שאף שיש אש מן השמים צריך שהאש תאחז בעצים כדרך שהאש נאחזת בעולמנו כאן בארץ.

הצורך בעצים לקיום "אש תמיד" הוא עיקר דברי הרמב"ם בספר המצוות.

אחר שהביא את הפסוק "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" כמקור למצוה, כתב:

וזה לא יתכן אלא במה שצוה להתמיד להשים עצים בבקר ובין הערבים.

נראה מדבריו ש"אש תמיד" מחדשת, שלא די בקיום האש על ידי שרפת הקרבנות, אלא צריך שהאש תאחז בעצים וגם בזמן שאין קרבנות תמשיך יקידת האש על המזבח. לדברים אלו הוסיף את דברי חז"ל:

ובבאור אמרו אף על פי שהאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

אף כאן עיקר החידוש כאמור שצריך עצים בהם תאחז האש, ולא די באש מן השמים הנאחזת במזבח.

להבנה זו מתאימים דברי הרמב"ם בפירושו המשניות (תמיד פ"ב מ"ג. לשונו בפיהמ"ש דומה מאוד ללשונו בספר המצוות). על דברי המשנה:

החלו מעלין בגיזרין לסדר אש המערכה.

כתב:

וכבר נתבאר בשני דכפורים שצריכים על כל פנים לסדר העצים בכל יום על גבי המזבח בתמיד של שחר ובין הערבים, ולשון ספרא "וערכו עצים על האש", אף על פי שהאש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

מן הפסוק "וערכו עצים על האש" לומד הרמב"ם שצריך דווקא עצים לקיום אש תמיד, ואין המצוה מתקיימת באש על גבי המזבח שלא על ידי עצים. לימוד הספרא לגירסת הרמב"ם מתאים ללמוד חידוש זה.

כך מתפרשים דברי הרמב"ם בספר המצוות.

בהלכות תמידין ומוספין הביא הרמב"ם את הפסוק "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" על פי הגמרא והספרא שלפנינו.

בלימוד זה לא מודגש ענין העצים אלא אש מן ההדיוט. אחר שירדה האש מלמעלה למטה יש להביא אש מן ההדיוט - מלמטה למעלה, ואי אפשר להסתפק באש מן השמים.

נראה ששני חלקי הפסוק והלימוד מהם מבטאים שתי הבנות באמירה המיוחדת:

אף על פי שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא אש מן ההדיוט.

המקור הראשון: "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" מבטא את הענין שלא די באש מן השמים. כשהדברים נוגעים לארץ צריך להוסיף אש מן ההדיוט כדי שהאש תפעל טוב יותר בעולמנו.

המקור השני: "וערכו עצים על האש" מבטא את הצורך להלביש את האש העליונה הבאה מן השמים בעצים מן הארץ. העצים מן הארץ אין בהם די להלחיט את המציאות. האש מן השמים אין לה כלים המאפשרים לה להאיר ולהלהיב את המציאות. שניהם יחד בחיבורם, באופן שהאש העליונה נותנת רעננות וחיות באש מן ההדיוט, מאירים ומלהיבים את העולם באופן שהוא יכול לקולטם.

שתי בחינות אלו מתבארות בפסקא אחת של הרב קוק באורות הקודש (ח"ג עמ' ר"י):

את הצמאון האלהי, הבוער וסוער בשלהבת עזו בלב, אסור לכבות... אמנם צריכים תמיד להוסיף אש מן ההדיוט, בשכל טוב, בחכמה ובבינה, באור תורה ונר מצוה, כדי שתהא השלהבת עליה ומתרוממת, עולה ומוסיפה כח וגבורה, בכל הדרגות של החיים, מרום רקיעא עד ארעית תהומא.

עד כאן בא הביאור להוספת אש מן ההדיוט⁹ על פי הפסוק: "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח". בהמשך מתבארת הבחינה השניה:

הצמאון העמוק והלוהט, כשהוא מתחבר אל השכל, החוקר והדורש, המצייר והמשכלל, משפיע הוא בו כח חיים רעננים ועליונים, מאזר הוא את כח החכמה באזור גבורה, והגבורה משתלהבת בלהבות אור מלאי גוונים וצבעים נפלאים...

בפסקא זו בא הביאור לחיבור של שתי האישים באופן שהאש מן השמים מתלבשת באש מן ההדיוט. האש מן השמים מלהיבה את האש מן ההדיוט ויחד עם זה מתבסמת בה ומופיעה דרכה בצורה מתוקנת. הבנה זו מתאימה לחלק הפסוק "וערכו עצים על האש"¹⁰, שהעצים מבסמים את אש של מעלה¹¹.

⁹ ועי' אגרות ראי"ה ח"א אג' ק"ז, תגובת הרב לרעיון "ליסד ישוב על פי שלומי אמוני ישראל ברוח אמת של תורה ויראה". הרב מסופק על היכולת להוציא הרעיון אל הפועל משום רפיון ידיים הנמצא דווקא אצל היראים. וממשיך הרב שם "וידועים דברי הגר"א ז"ל שהעוסקים לשמה אינם זריזים כל כך כהעוסקים שלא לשמה, שהנטיה של הפניה החומרית מוסיפה זירו. וכן הוא בנידון דין שהאש מן ההדיוט אף על פי שהיא נמוכה מכל מקום אותם שמציבים לפנייהם רק תועלת קרובה חומרית, פרטית או כללית, הם זריזים בעבודתם, והיראים שמחשבתם משוטטת במרומים הם רפויי ידיים בעוונותינו הרבים...". והיינו שהאש מן ההדיוט מוסיפה זירו וכח לאש העליונה.

¹⁰ לעיל בפרק "אש על המזבח" הבאנו מן הגמרא (יומא מ"ה ע"א) שלדעת רשב"י מן הפסוק "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" לומדים הצתת אלתא בראש המזבח, ואם כן "אש מן ההדיוט" נלמדת מ"וערכו עצים על האש". ועי' בהערה הבאה.

¹¹ מקור דברי הרב הם בזוהר הקדוש פרשת צו (ח"ג ל' ע"א): "רבי חייא אמר 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה' - דא אשו דיצחק וכו' ומתלהטא ומתבסמא ולהיט ושכיך וכו'". עיי"ש ובפסוקים מספר יחזקאל שהם גם הפסוקים שמביא הרב בפסקא.